

Розв'язання ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ — і наука, і мистецтво

Інна ОСАДЧЕНКО, д-р пед. наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського ДПУ імені Павла Тичини, Черкаська обл.

Школа — середовище, в якому щодня стикаються інтереси різних учасників освітнього процесу. Аби забезпечити його ефективність і злагоджену співпрацю всіх сторін, педагогові важливо добре знати чинники, які можуть спровокувати конфлікти, та вміти оперативно знаходити шляхи виходу з різних проблемних ситуацій.

На прохання редакції автор подає детальну класифікацію педагогічних ситуацій і наводить приклади їх розв'язання.

Усі ситуації (обставини) поділяються на повсякденні (запізнення на автобус, сварка у магазині, відключення Інтернету у важливий момент тощо) та професійні (для кожної професії вони мають особливий характер). Педагогічні ситуації — це обставини, що виникають в освітньому процесі. Без їх правильного розв'язання неможлива подальша ефективна взаємодія між його учасниками. Наприклад, якщо вчитель проігнорує ситуацію, коли на початку уроку на її очах учень б'є сусіда по парті книжкою по голові, то кожен залишиться у своїй “проблемі”: той, хто вдарив, вважатиме себе переможцем і плануватиме наступні “тріумфи”, а той, кого вдарили, почуватиметься скривдженим. Про яку ефективність педагогічного процесу можна говорити у такому разі? Вчителька, не витрачаючи навчального часу, не акцентуючи уваги на бійці, має принаймні тимчасово розсадити дітей за різні парти, усуваючи головну проблему — можливість їхнього подальшого контакту.

Отже, запорукою успішного перебігу навчального процесу є вибір правильного способу розв'язання педагогічної ситуації. При цьому важливо пам'ятати, що вона має суб'єктний характер: виникає внаслідок взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, якими можуть бути не лише учні, їхні батьки, вчителі та адміністрація, персонал школи, а й сторонні учасники (перехожі; мешканці будинків, які розташовані біля школи, та ін.).

Чинники, які слід брати до уваги при розв'язанні педагогічної ситуації

- Вікові психологічні особливості дитини мають бути визначальними при розв'язанні проблеми. Так, молодші школярі, на відміну від учнів інших вікових груп, швидше забувають про конфлікти, легше перемикають увагу на інші види діяльності.
- Рішення щодо проблеми слід приймати з дотриманням норм педагогічної етики, лаконічно формулюючи звертання до учнів.
- Розв'язуючи ситуацію, не можна вдаватися до таких дій:
  - знижувати оцінку за роботу на уроці через погану поведінку (у критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів немає зазначеного критерію!);
  - без вагомій причини записувати у щоденник зауваження, викликати представників адміністрації школи до класу чи відводити учнів до керівництва школи, демонструючи свою неспроможність самостійно розв'язати проблему;
  - виставляти учня за двері під час навчального процесу (педагог повсякчас відповідає за життя та здоров'я дитини).
- Вихід із ситуації має бути прийнятним для всіх її учасників.
- Розв'язання проблеми має сприяти згуртуванню колективу на всіх рівнях: учнів, їхніх батьків, педагогічних працівників та ін.

Дії, яких треба уникати, розв'язуючи педагогічну ситуацію

- Довготривалих виправдань та пишномовних обурених “промов” учителя, адже частину ситуацій діти якраз і створюють для того, щоб педагог драгувався, а не проводив урок.
- Запитань на кшталт “Хто це зробив?”, адже це спонукає дітей до ябедництва або ж веде до ускладнення ситуації у вигляді конфлікту чи бойкоту.
- Формулювання оцінних стереотипів, негативних навіювань учителю з боку людей щодо особистості молодшого школяра (наприклад, “Брат цього учня — такий бешкетник!”).
- Прийняття рішень за умови володіння лише мінімальною інформацією про обставини життя учня, особливо занадто категоричних (наприклад, покарання за запізнення на перший урок учня, що живе у сусідньому селі).
- Надмірної емпатії (співпереживання), що неминуче призведе до встановлення стійкого ліберального стилю спілкування з молодшими школярами, а отже, до професійної неспроможності педагога підтримувати дисципліну у класі.

Головне правило розв'язання педагогічної ситуації — в результаті має бути збережене фізичне та психічне здоров'я всіх її учасників. Тобто вчителю треба прийняти виважене рішення “тут і зараз” та продумати такі дії, які допоможуть уникнути виникнення подібної проблеми у майбутньому. При цьому важливо зберегти навчальний час — не використовувати урок для аналізу ситуації та після її залагодження якнайшвидше повернутися до поточного виду діяльності.

Шляхи розв'язання педагогічних ситуацій

Було б помилкою вважати, що педагогічна ситуація завжди пов'язана з конфліктом. Так, типовим для освітнього процесу випадком є падіння посеред уроку ручки на підлогу. Тут немає конфлікту, але є ситуація. Або ж учень після багатьох навчальних невдач уперше отримав 12 балів. Яка ж це проблема? Це — ситуація успіху! Вчителю початкової школи необхідно навчитися аналізувати всі педагогічні обставини (проблемні — щоб запобігати їх повторенню, ситуації успіху — щоб відтворювати їх знову й знову).

Під час пошуку розв'язання педагогічної ситуації важливо дотримуватися певного алгоритму дій.

Узагальнений алгоритм розв'язання педагогічної ситуації

1. Первинний аналіз змісту педагогічної ситуації:
  - а) виокремлення ситуаційної проблеми;
  - б) формулювання первинного ситуаційного завдання;
  - в) формулювання вторинного ситуаційного завдання.
2. Прийняття рішення — розв'язання ситуаційних завдань (формулювання стратегічного, або масштабного, ситуаційного завдання — аналіз прийнятого рішення).

Формулюючи первинне і вторинне ситуаційні завдання, педагог має прийняти негайне рішення (“тут і зараз”). Коли ж ідеться про стратегічне, або масштабне, завдання, необхідно продумати дії, які допоможуть уникнути подібної проблеми у майбутньому.

Наприклад

Першокласник Сергійко проходив біля підвіконня і неавтоматично зачепив одягом кактус. Рослина упала на підлогу, і риночка розбилася. Хлопчик розплакався.

У процесі первинного аналізу цієї ситуації необхідно:

- а) виокремити ситуаційну проблему (*хлопчик, що плаче через розбиту риночку*);
- б) сформулювати первинне педагогічне завдання (*заспокоїти хлопчика, перевіряючи, чи немає в нього ушкоджень*);
- в) сформулювати вторинне ситуаційне завдання (*забрати з підлоги кактус та рештки вазона, щоб ніщо не перешкоджало педагогічному процесу*).

Як результат аналізу ситуації треба сформулювати стратегічне ситуаційне завдання. У даному випадку їх також буде два:

- знайти спосіб пересадити кактус;
- вирішити питання розташування кімнатних рослин у класі, адже такі рослини як кактус не повинні стояти на шляху руху дітей.

На прийняття рішення також може впливати суб'єктивний чинник (додаткові обставини), які на перший погляд є незначущими. Важливо, аби педагог був здатний передбачити додаткові обставини, що можуть вплинути на розвиток ситуації.

Наприклад

Другокласнику Сашкові, синові дуже сварливої технічної школи, однокласниця Оля під час гри незумисне відірвала рукав куртки.

Приймаючи рішення у цій ситуації, вчитель має врахувати як додаткові обставини те, що Сашко — син дуже сварливої техпрацівниці школи.

Розглянемо деякі ефективні **прийоми педагогічних дій**.

- Використання виражених міміки, жестів, рухів.
- Використання педагогічно вираженого погляду (*часом достатньо пильно подивитися на учня*).
- Зупинка повідомлення — виражена пауза (*інколи педагог незумисне підвищує силу голосу в процесі повідомлення, але відомо: що голосніше говорить мовець, то більше шумітимуть слухачі, тому раптова зупинка повідомлення має привернути увагу слухачів*).
- Педагогічно виражене звертання до учня на ім'я, схвальні вигуки (*“Молодець”, “Оце так!” тощо. Слід уникати звертання до учнів на прізвище!*).
- Пряме ігнорування (*вчитель не повинен реагувати на робочий шум у класі: випадкове падіння ручки на підлогу, шурхіт сторінок підручника тощо*).
- Приховане ігнорування — виокремлення ситуації без зовнішнього прояву реакції вчителя (*використовується тоді, коли учень зумисне створює ситуацію, щоб привернути увагу вчителя*).
- Перемикання уваги — перехід від одного виду діяльності до іншого (*цікавої гри, фізкультхвилинки тощо*).
- Усунення проблеми (*розсаджування дітей, які постійно розмовляють між собою; вилучення в учня мобільного телефону, яким він грається, тощо*).
- Використання ситуації з навчальною метою (*захоплення дітей першим снігом може стати основою для створення казки про сніг, пригадування тематичних віршів, складання задачі про сніжинки тощо*).
- Гумористична реакція на події (*наприклад, коли один учень пригрозив учительці, що його тато зробить з неї котлету, та відповіла: “Де ти бачив, щоб з кісток робили котлети?”*).
- Підігрування учнівським хитрощам (*наприклад, коли учениця скаржиться, що не може писати, бо в неї болять руки, педагог може “співчутливо” запропонувати їй відпочити на уроці, а потім попрацювати на перерві*).
- Укладання з дитиною угоди про виконання певної роботи в обмін на щось інше, якусь педагогічно виражену обіцянку.
- Попередження про покарання у разі повторного порушення (*наприклад, попередження учня про те, що він буде пересаджений за іншу парту, тощо*).
- Покарання — дотримання умов, сформульованих під час попередження, та, у разі необхідності, вжиття відповідних заходів.

Якщо ситуація створена окремим учнем, найкращим методом її розв'язання є індивідуальна бесіда, яку можна провести після уроку. Необхідно уникати привселюдних зауважень, присоромлення дітей, особливо якщо інформації про причини виникнення ситуації недостатньо.

Види педагогічних ситуацій

Спроби класифікувати педагогічні ситуації, дати їх видові характеристики у різні періоди були зроблені І. Бехом, О. Богдановою, Н. Бордовською, О. Власенко, Т. Гуковою, Р. Карпюком, О. Коберником, В. Ковальчук та ін. Однак і нині єдиної класифікації педагогічних ситуацій не існує.

Пропонуємо ознайомитися з узагальненою класифікацією педагогічних ситуацій та розглянути ефективні шляхи їх розв'язання.

За процесуальною сутністю

Проблемні. Для них характерне виникнення інтелектуального або психологічного утруднення у суб'єктів навчання; прояв певної суперечності; неузгодження.

Учитель пояснює новий матеріал. Бешкетник Сашко у цей час напівголосно тупає ногами під партою. Коли вчитель перестає говорити, тупання припиняється. Це повторюється кілька разів.

Варіант 1. Учитель звертається до класу: “А це ідея! Проведемо гру «Скільки у слові складів?». Я буду говорити, а ви — напівголосно відстукуватимете ногами кількість складів у промовлених мною словах. Потім я знову повторю кожне речення, а ви за мною, але вже без тупотіння, і так далі. Починаймо!”

Варіант 2. Жартома: “Тихо! У Сашка щось тупотить під партою! Може, це дух неслухняного учня? Треба викликати екстрасенсів! Проте за законом я не маю права допускати до тебе екстрасенсів без відома твоїх батьків. Що ж нам робити?...”

Варіант 3. “Щось ми засиділися! Проведемо фізкультхвилинку!”

Надалі вчитель має поспостерігати і з'ясувати причину Сашкового бешкетування: відсутність інтересу до уроку, бажання привернути увагу педагога чи однокласників тощо. Можливо, хлопчик має достатній потенціал, щоб більше працювати на уроці. За потреби можна провести індивідуальну бесіду з ним.

Ситуації успіху. Переживання особистістю радості досягнення. Аби закріпити цей стан у свідомості дитини і тим самим спонукати її до подальших активних зусиль, педагог має вчасно підтримати учня, привернути увагу інших до його досягнень тощо.

На уроці математики всім класом розв'язували задачу. Ніяк не виходило. Вчителька активізувала дітей спонукальними запитаннями. У цей момент підняв руку Петрик і єдиний відповів правильно (раніше хлопчик не вирізнявся математичними здібностями). Вчителька похвалила Петрика, поставивши йому найвищий бал, але

не перехвалюючи. Оголосила, що від сьогодні запроваджує на уроках математики титул “Суперматематик класу”, який буде присуджувати тому, хто першим з усіх правильно розв’яже складну задачу (з подальшим записом у щоденник подяки батькам та врученням біджа з написом “Суперматематик класу”).

За способом виникнення

Заплановані. Заздалегідь продумані одним або кількома учасниками педагогічного процесу.

Під час пояснення нового матеріалу вчитель робить поточні записи на дошці. Коли потрібно стерти один з них, він намагається скористатися ганчіркою. Та тільки притискає її до дошки, як лунає голосне пищання — учні замотали в ганчірку іграшку-писавку. Клас дружно регоче.

Варіант 1. Учитель спокійно виймає іграшку з ганчірки і радісно промовляє: “Це мені? Дякую! Давно мріяла про таку!”.

Варіант 2. Учитель виймає іграшку і весело питає: “Самі придумали? Креативно! Буду сьогодні на уроці використовувати її як сигнал закінчення роботи над певним завданням”.

Оскільки така ситуація — пошук “точки кипіння” педагога, випробування його емоційної рівноваги, головне тут — не піддаватися на “провокації”. Учні не плануватимуть нових подібних ситуацій, якщо побажать, що не досягли бажаної мети.

Спонтанні. Ситуації, появи яких ніхто не міг передбачити.

Учитель пояснює новий матеріал. Раптом класом пробігає миша. Серед учнів паніка. Вчитель реагує спокійно (навіть якщо боїться мишей).

Варіант 1. Констатує: “Бачте, ми не самі у класі. Треба бути обережними у висловлюваннях, а то від сорому навіть миші від нас тікають!”.

Варіант 2. Пропонує виконати завдання, пов’язане якимось чином з “мишачою темою”. Наприклад, на уроці математики — скласти задачу про мишу; на уроці мови — усно (письмово) описати цю тваринку; на уроці читання — скласти казку про мишку тощо.

Після уроку педагог обов’язково має повідомити завгоспа школи про ситуацію для подальшої дератизації класу, оскільки миші — розповсюджувачі небезпечних хвороб.

За мотивом виникнення

Випадкові

Учениця, відкриваючи на уроці образотворчого мистецтва баночку з фарбою, випадково облила сусідку по парті.

Педагог має заспокоїти дівчаток і попросити когось з однокласників про допомогу (дати серветки, витерти зі столу тощо). Решта учнів продовжують роботу на уроці. Якщо це учениці 1-2-го класу, вчитель допомагає заправити одяг; якщо 3-4-го — організувати допомогу однокласниці, що пролила фарбу. За необхідності та можливості — змінити одяг (позичити кофтинку в однокласниці, переодягнутися у спортивну форму тощо).

Поки учениці приводять себе до ладу, педагог має нагадати дітям про необхідність обережного поводження з фарбами; пропонує відкривати баночки з фарбами, тримаючи їх оберненими у бік міжряддя, а не сусідів; пропонує свою допомогу у відкриванні баночок.

Бажання зірвати урок

Після перерви педагог заходить до класу і бачить, що весь учительський стіл залитий водою.

Варіант 1. Спокійно просить чергових швидко витерти воду зі столу. Розпочинає урок, не використовуючи вчительський стіл.

Варіант 2. Просить чергових витерти воду. Переносить свої речі на парту до одного з учнів, який наразі сидить сам, і проводить урок з тієї парті.

Одразу після закінчення уроку педагог попереджає учнів класу: “Нагадую, що на початку уроку в класній кімнаті має бути порядок, за яким стежать чергові. Решта учнів мають їм допомагати. Якщо ж ви не будете поводитися у класній кімнаті пристойно, мені доведеться на перерві замикати її на ключ для провітрювання”.

Виведення вчителя з емоційної рівноваги

Педагог пояснює новий матеріал. Один з учнів починає демонстративно рвати на дрібненькі шматочки аркуш з учнівського зошита, показуючи, що йому нецікава розповідь.

Варіант 1. Учитель спокійно: “Маємо відпочити! Проведемо фізкультхвилинку”.

Варіант 2. “Маємо відпочити! Починаємо гру...”.

Надалі педагог має діяти так само, як і в попередніх випадках, пов’язаних з демонстративною поведінкою учнів.

Незадоволення певним фактом

До школи після уроків прийшла мама однієї з учениць і висловлює вчительці претензії, що вона називає її доньку Оленою, а не Альоною.

Педагог має поговорити з мамою учениці (бажано не у присутності дітей). “Дякую, що звернули на це увагу. Вибачте, проте у державному закладі я маю називати учнів так, як зазначено у їхніх документах,

зокрема у свідомстві про народження. Проте я врахую ваше прохання, і якщо вашій доньці так подобається, ми обговоримо цю ситуацію у класі, адже я не можу одразу змінити ім'я учениці без пояснення іншим. Ще хтось, за її прикладом, може захотіти, аби його називали іншим ім'ям, але ж має бути порядок”.

Враховуючи, що нині батьки можуть давати своїм дітям будь-які імена, під час зарахування учнів до 1-го класу педагог має зафіксувати в їхніх індивідуальних характеристиках таку інформацію: повне ім'я згідно зі свідомством про народження; ім'я, яким дитину називають батьки; ім'я, яким вона хоче, аби її називали. Звісно, правильно називати дитину так, як записано у документах. Проте зважаючи на екзотичні сучасні імена, які не всі сприймають, бажано узгодити це питання на рівні “учень — батьки — однокласники учня”, максимально враховуючи інтереси дитини.

Відсутність інтересу до теми уроку

Педагог розпочинає урок і раптом помічає, що одна учениця вийняла з портфеля ляльку і бавиться нею. Увага класу перемикається на іграшку.

Учителька спокійно говорить: “Чудова ідея! Пропоную пограти: я ставитиму запитання, а ви, передаючи ляльку одне одному, відповідатимете!” (зазвичай ніхто не хоче, щоб його персональною іграшкою гралася всі).

Дуже часто молодші школярі приносять до класу свої іграшки (щоб “не розлучатися”, показати іншим тощо). Після уроків педагог має провести колективну бесіду про те, що на уроці не можна гратися іграшками і загалом приносити зайві особисті речі до школи не бажано. Щоб ситуація більше не повторювалася, можна запропонувати виокремити в учительському столі шухлядку для тимчасового зберігання особистих, не навчальних речей учнів. До шухлядки діти кластимуть речі, якими не можна користуватися на уроці, а після закінчення занять забирати їх назад.

Привернення уваги, бажання “показати себе”

Під час уроку один з учнів виймає бутерброд і починає демонстративно жувати.

Варіант 1. Учителька оголошує: “Зараз Сергійко поділиться з нами бутербродом! Адже не тільки він голодний”.

Варіант 2. “Розпочинаємо гру! Стаємо біля парт...”.

Надалі слід поспостерігати за хлопчиком і з'ясувати причину “демонстрації”: відсутність інтересу до уроку, бажання привернути увагу вчителя чи однокласників тощо. За потреби педагог може провести індивідуальну бесіду.

Прояв лінощів

Після уроків учителька залишила Надійку для додаткових занять з математики, але та раптово скривилася й артистично почала хапатися за груди з правого боку, кажучи, що в неї болить серце.

Варіант 1. Учителька, з гумором: “А я не знала, кому доручити роль Бабусі у нашій казці! Неперевершена гра!”.

Варіант 2. “Викликаємо «швидку»! Терміново потрібну зробити укол!”.

Варіант 3. “Посидь за партою, а коли напад минеться — попрацюємо!”.

Відомо, що силоміць нічого не навчиш. Треба спробувати змінити методику індивідуальної навчальної роботи з Надійкою, відшукати дієві засоби стимулювання її до навчальної діяльності.

Вияв хитрощів

Представляючи на уроці результати виконання домашнього завдання, одна з учениць прочитала казку, списану з журналу, видаючи її за самостійно складену.

У жодному разі не можна привселюдно соромити ученицю. Треба оцінити твір згідно з критеріями оцінювання цього виду навчальної діяльності.

Після уроків необхідно провести з ученицею індивідуальну бесіду. Зазвичай така ситуація виникає тоді, коли учениця не має відповідних творчих здібностей, але не хоче відстати від інших. У бесіді з дівчинкою необхідно акцентувати увагу на тому, що здібності є у кожного, просто вони — різні; вказати на обдарування, прикрасити їй.

Звісно, інформацію щодо задатків кожного учня педагог має враховувати при визначенні домашнього завдання й, за потреби, пропонувати диференційовані види роботи.

Низький рівень культури поведінки учасника ситуації

Учитель пояснює новий матеріал. Раптом один з учнів встає і починає підходити до інших дітей, які сидять за партами, не звертаючи уваги на педагога.

Варіант 1. Підійти до учня і мовчки відвести до його парти.

Варіант 2. Запропонувати дитині, коли вже вона встала з-за парти, допомогти однокласникам у виконанні завдання.

Дуже часто такі ситуації трапляються у 1-му класі, на початку навчання. Передусім необхідно після уроків та на виховних годинах вивчати та повторювати правила поведінки учнів у класі, під час уроку та на перерві. Не завадить провести ще й індивідуальну бесіду з учнем.

Певна несумісність учасників

На перерві до вчительки підходить четвертокласниця і просить: “Відсадіть від мене Олега — від нього постійно смердить”.

Навіть якщо це факт, не слід просто виконувати бажання учениці, адже вона може триумфально оголосити про рішення вчительки перед класом, принизивши Олега. Найкраще повідомити: “Я й так запланувала сьогодні пересадити всіх учнів класу!”. Далі, щоб учениця не подумала, що виконують саме її бажання (адже потім і вона, й інші учні будуть постійно вимагати не лише пересаджування з місця на місце), кардинально пересадити всіх учнів класу. Якщо скарга учениці на однокласника — наклеп, то її, можливо, доречно тимчасово залишити за партою саму.

Надалі необхідно з’ясувати причину виникнення такої ситуації. Якщо від хлопчика й справді йде неприємний запах, то треба делікатно поговорити з його батьками. Якщо причиною запаху є антисанітарний стан домашніх умов хлопчика, а батьки не реагують, необхідно порадитися з соціальним педагогом школи або звернутися до місцевих соціальних служб. Головне завдання вчителя — зберегти психічний та моральний спокій Олега і допомогти йому позбутися проблеми. Поки що, по зможі, краще залишити його також самого за партою. Однак щоб не виникло підозри про справжню причину такого рішення, краще, якщо у класі достатньо місця, залишити без сусідів ще кількох учнів.

За характером подій

Дидактична, або навчальна. Стосується навчального матеріалу: неправильного формулювання запитань, помилок при виконанні роботи, особливостей пояснення матеріалу тощо.

У 1-му класі на уроці навчання грамоти педагог повідомляє дітям: “Зараз ми вивчимо першу літеру алфавіту — А”. Половина класу байдуже констатує: “Та ми вже її знаємо”.

Виховні

- Дисциплінарна (порушення поведінки)
Посеред уроку Сергійко з усієї сили вдаряє Наталку по голові книжкою зі словами: “Не обертайся!”.
- Правова (серйозні порушення правил поведінки, у результаті чого учасників ситуації можуть притягнути до відповідальності)
Маринка на перерві підійшла до вчительки й повідомила: “У мене з портфеля вчора зникли олівці. А сьогодні такі самі з’явилися у Петрика”.
- Комунікативно-конфліктна (порушення правил спілкування, приниження, образу)
Першокласниця Світланка перестала розмовляти з однокласницею Надійкою, бо та не дала їй на уроці користуватися олівцями.

Для молодших школярів дуже характерними є комунікативно-конфліктні ситуації, спричинені тим, що діти цього віку надзвичайно емоційні, проте їхні емоції нестійкі, короткотривалі. Непорозуміння між учнями

початкової школи можуть виникати кілька разів на день з різних незначних причин.

Ще однією причиною виникнення таких ситуацій саме у початковій школі Н. Демідова називає нездатність молодших школярів відстояти свої інтереси, оскаржити рішення вчителя. Тому дуже важливо навчити педагогів будувати спілкування з дітьми не “від себе”, а “від них”.

Медичні. Ситуації, спричинені проблемами зі здоров’ям або отриманням дитиною фізичної чи психологічної травми.

На уроці трудового навчання учень випадково порізав ножицями палець. Побачивши кров, злякався і... зомлів.

Побутово-технічні. Проблеми, породжені певними побутовими предметами чи технічними засобами.

На перерві дівчинка сіла на підвіконня, і на неї упав карниз.

Курйозні. Гумористичні, смішні ситуації.

- Невербальна
Зайшовши зранку до класу, Галина Іванівна побачила, що на ногах у неї домашні капці-“песики” — вона забула перевзутися у туфлі.
- Мовленнєва (вербальна)
Читаючи вірш-привітання на новорічному святі, Сергійко привселюдно обмовився і замість “радість” побажав усім... “гадості”.

Як правило, визначаючи вид ситуації, доречно брати до уваги кілька критеріїв, характеризувати її комплексно (наприклад, як заплановану медично-правову) і приймати рішення, враховуючи, по зможі, всі чинники, які її викликали. Але головне пам’ятати, що життя людини — нескінченний ланцюжок ситуацій (обставин): кожна нова змінюється наступною. Інколи нам хочеться повернутися у певну ситуацію, щоб прийняти інше, правильне рішення... На жаль, таке повернення неможливе... Тому кожне рішення слід приймати максимально виважено, пам’ятаючи про те, що вихід із педагогічної ситуації має бути націлений на збереження фізичного та психічного здоров’я всіх її учасників, створення комфортних умов перебігу освітнього процесу й максимального задоволення інтересів юної особистості. ●

Малюнки Галини Альперіної

Бібліографічна довідка

Приклади нестандартного виходу з різних педагогічних ситуацій розкрито в таких попередніх випусках “УПШ”: 2016, № 5; 2015, № 2, № 10; 2014, № 12.

Скористайтеся “родзинками” з досвіду педагогів України, якими вони щедро поділилися на сторінках журналу.

Попередні числа “УПШ” можна придбати у редакції.
Телефонуйте: (044) 486-13-32, (067) 504-50-22,
(050) 761-72-59